

more than 60 musical publications of the 20's that are not registered in any bibliographic index. Also, thanks to the magazine, we managed to find information about the work of some composers of that time. We could determinate the authors of the songs music and words, that had been printed before without indicating the authors. In addition, from this magazine we can know about plenty of vocal works by Ukrainian composers of this period. These compositions were never published before and remained in manuscripts.

Keywords: musical issue, musical periodicals, bibliographic information, the magazine «Музика – масам», Ukrainian composers, musical works.

УДК 016:78(051)(477)

Ірина Бобрышева

Библиография нотных изданий по материалам журнала «Музика – масам»

Месячник музыкальной культуры «Музика – масам», издававшийся в конце 20-х годов XX ст. в Харькове, является одним из основных источников информации об украинской музыкальной культуре и в частности об изданиях музыкальных произведений указанного периода. Анализ материалов журнала проводился в связи с составлением электронной базы данных и поиском библиографической информации о нотных изданиях 1924–1930 гг. во всех возможных источниках. Исследование журнала «Музика – масам» позволило ввести в научный оборот более 60 изданий музыкальных произведений 20-х годов, которые не зарегистрированы ни в одном библиографическом указателе. Также с помощью журнала удалось найти информацию о произведениях некоторых композиторов, установит авторов музыки и слов песен, которые ранее печатались без указания авторов. Кроме того, из материалов журнала можно узнать о большом количестве вокальных произведений украинских композиторов указанного периода, которые вообще не были напечатаны и остались в рукописях.

Ключевые слова: нотные издания, музыкальная периодика, библиографическая информация, журнал «Музика – масам», украинские композиторы, музыкальное творчество.

УДК 002(447.5)''15-16'' : 003.349:676.067.4

Наталія Бондар,

канд. іст. наук, старш. наук. співроб. НБУВ

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІЛІГРАНЕЙ
ВІЛЬНЮСЬКИХ ВИДАНЬ ЄВАНГЕЛІЙ 1575, 1600 ТА 1644 рр.
ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ПОБУТУВАННЯ ПАПЕРУ**

В публікації здійснено порівняння водяних знаків паперу чотирьох Євангелій, надрукованих у Вільнюсі впродовж 70 років, з метою виявлення динаміки трансформації паперового ринку, встановлення походження паперу, що надходив на продаж до Вільнюса, його кількісних та якісних характеристик. Аналіз паперових масивів вільнюських видань Євангелій 1575, 1600 та 1644 рр. підтверджує зміну територій закупівлі паперу, її звуження внаслідок зміщення до Вільнюса або населених пунктів поблизу, що пояснюється поступовим розвитком та нарощуванням обсягів місцевого паперового виробництва Великого князівства Литовського.

Ключові слова: філіграні, водяні знаки, філігранологічний аналіз кирилических стародруків, історія виробництва та побутування паперу в Великому князівстві Литовському.

Як відомо, у Вільнюсі в XVI–XVII ст. було видано друком щонайменше чотири Євангелія, звані ще Четвероєвангеліями, або Євангеліями тетр, надруковані традиційним великим форматом. Первістком стало Євангеліє, видане визначним друкарем Петром Мстиславцем 30 березня 1575 р. за участю Івана та Зиновія Зарецьких, Кузьми та Луки Мамоничів. У 1600 р. друкарня Мамоничів видала Євангеліє, подібне до видання П. Мстиславця за текстом та ілюстративним оформленням. Десь наприкінці 10 – на початку 20-х рр. XVII ст. було видано ще одне схоже видання, позначене також 1600 р. Фахівці для розрізнення обох видань їх називають відповідно Євангелієм без сигнатур (дійсно видане у 1600 р.) та Євангелієм із сигнатурами (виданим наприкінці 10 – на початку 20-х рр. XVII ст.), оскільки перше із видань мало тільки нумерацію аркушів (фоліацію), а друге – і фоліацію, і нумерацію зошитів (сигнатури). У 1644 р. видання Євангелія побачило світ у друкарні Вільнюського Святодухівського братства. Це видання вже не є копією друку П. Мстиславця, воно більше за розмірами,

відзначається інакшим ілюстративним оформленням, однак при цьому в ньому використано ті ж чотири цільносторінкові зображення євангелістів, що і в обох Євангеліях із датою 1600 р.

Нас зацікавила можливість порівняння особливостей паперу цих чотирьох видань Євангелій, оскільки вони природно видавалися через більш-менш рівні проміжки часу, що складають 20–25 років, мають приблизно однаковий текстовий обсяг, друкувалися однаковими тиражами, хоча відомості стосовно кількості виданих примірників не зазначені у жодному із видань.

Філіграні чотирьох вільнюських видань Євангелій хоча і досліджувалися нашими попередниками, насамперед литовським філігранологом Е. Лауцявічюсом [11, с. 246, 248, 249] та російською дослідницею Т. В. Діановою [5, с. 180, 183], однак ще недостатньо вивчені фахівцями, і маємо надію, стануть предметом і подальших наших студій. Ми вже писали про особливості паперу Євангелій вільнюського друку, насамперед видання П. Мстиславця 1575 р. [4, с. 267–272; 2, с. 8–9], також об'єктом окремих досліджень став примірник Євангелія, зібраного із переважаючих аркушів Євангелія 1600 р. із сигнатурами, вставок Євангелія без сигнатур. та 1575 р., а також фрагментів невідомого вільнюського друку 20–30 рр. XVII ст. [3, с. 35–47]. Нами підготовлений каталог вільнюських Євангелій 1575, 1600 та 1644 рр., що незабаром має вийти друком, в складі якого зафіксовані й філіграні примірників збірки НБУВ, а також уміщено їх зображення.

Метою цієї статті є порівняльне дослідження водяних знаків паперу чотирьох видань Євангелій 1575, 1600 та 1644 рр. для виявлення динаміки зміни паперового ринку, встановлення територій, де вироблявся папір, що надходив на продаж до Вільнюса, його кількісних та якісних характеристик.

Дослідження паперу Євангелія 1575 р. П. Мстиславця було проведене на матеріалі 26 примірників зі збірок Києва, Львова, Москви та Мінська. Серед них 8 примірників збірки НБУВ, 3 примірники НКПІКЗ, 1 примірник Музею книги та друкарства, 2 примірники ЛННБ ім. В. Стефаніка, 1 примірник НБ ЛНУ ім. І. Франка, 10 примірників РДБ та 1 примірник Національної бібліотеки Білорусі. Одразу ж відмітимо, що було виявлено 5 примірників, надрукованих на папері без сюжетних філіграней, а також 2 змішаних примірники, в яких папір без філіграней складає більше половини аркушів, всі інші примірники із філігранями. Аналіз паперу звичайних примірників із водяними знаками свідчить, що при їх друкуванні

було використано папір доволі великою кількості сюжетів та видів, розподілений таким чином: Труби у картуші (Лауц. № 1413) * – 35 %, Топор у картуші під короною (Лауц. № 1654–1657) – 19 %, Свенчиц без картуша (Лауц. № 1792–1793) – 10 %, Підкова маленька з хрестом без картуша (Лауц. № 2663) – 9 %, Єліта менша в лінійному картуші – 5,5 % (Лауц. № 1511), Кабан без картуша (Лауц. № 3665, 3678, 3689–3690) – 3 %, Ястжембец у картуші під короною (Лауц. № 2699) – 2 %, Риба в колі з літерами CG (Лауц. № 4045) – 1,5 %, Абданк у колі під митрою (Лауц. № 1049) – 1,5 %, Абданк із завітками (Лауц. № 1029) – 1,5 %, Літера S у картуші під короною (Лауц. № 3398) – 1,5 %, Голова блазня без картуша (Лауц. № 2623–2624) – 0,75 %, Єліта велика під короною (Лауц. № 1525) – 0,75 %, Топор без картуша (Лауц. № 1632) – 0,5 %, Остоя в картуші під короною з літерами МК (Лауц. № 2554–2556) – 0,5 %, Чотирискладовий герб Л. Гурки в округлому картуші (Лауц. № 1163) – 0,25 %, Два хрести в картуші під короною (Лауц. № 768) – 0,25 %; папір без філіграней – 3,5 %, філіграні встановити не вдалося переважно через відсутність або дефектність аркушів – 4 % знаків. Розрахунки відсотків проводилися без урахування примірників без філіграней та змішаних примірників.

Більшість представлених у складі Євангелія 1575 р. видів паперу має підкраківське походження. Як відомо, численні папірні Краківського воєводства в другій половині XVII ст. традиційно виробляли велику кількість паперу, і він розповсюджувався на території Литви, України, Білорусі, де місцеве виробництво паперу в цей час тільки налагоджувалося і значно поступалося польському і кількісно, і якісно. До підкраківських належать такі види, як Топор (папірні Тенчинських у Тенчинеку або Кшешовіцах під Краковом або у Любліні [12, с. 19]), Свенчиц (монастир св. Духу в Пронднику під Краковом [12, с. 8]), Єліта (Вільковиці, папірня краківських міщан Вільчковських [12, с. 10]), Ястжембец (Оклесна під Краковом [7, с. 205]), Абданк (Могила під Краковом [6, с. 99]), також Підкова без картуша. Вірогідно, іншим шляхом надходив папір із філігранями Два хрести (Гданськ [8, с. 298–299]), Риба в колі з літерами CG (Гданськ [8, с. 299]), Герб Л. Гурки

* Оскільки найбільш вичерпно водяні знаки цих видань представлені в альбомі литовського філігранолога Е. Лауцявічюса – Laucevičius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. : atlasas = Лауцявічюс Э. Бумага в Литве в XV–XVIII в. : атлас. – Vilnius : Mitnis, 1967. – 577 с.; Vilnius: Mitnis, 1967. – 287 с. – при фіксації філіграней будемо посилалися на позиції зображень філіграней з цього альбому.

в округлому картуші (Мялла на р. Нотец [12, с. 16]). Найбільш вірогідно білоруське походження має папір зі знаком Остоя, який вироблявся в Узді [6, с. 76], маєтності відомого просвітника протестанта Мацея Кавечинського. Папір зі знаком Труби, що є переважаючим у виданні, на нашу думку, вироблявся у Вільнюсі або неподалік. Можливо, його виробництво було пов'язане із П. Мстиславцем або Мамоничами. Місце виготовлення паперу зі знаками Кабан, Голова блязня та Літера S у картуші під короною не встановлене, так само і паперу без водяних знаків.

Відтак бачимо, що для друкування Євангелія 1575 р. було використано папір із кількох різних місць виробництва, вірогідно, той, що складав тодішню ринкову пропозицію Вільнюса. Попри те, що місце виробництва переважаючого паперу зі знаком Труби не встановлене, припустимо його місцеве походження. Також фіксується використання у значній кількості паперу малопольського підкарківського походження. Загалом порівняльний аналіз використаного для друкування Євангелія 1575 р. паперу засвідчує, що для часу, коли розпочався активний розвиток місцевого тиражованого книгодрукування, відмічається суттєве відставання пропозиції від потреб ринку, характерний дефіцит паперу і складність у його придбанні.

Дослідження водяних знаків наступного за часом видання – так званого Євангелія без сигнатур 1600 р. друкарні Мамоничів, поки що було здійснене на матеріалі шести примірників збірки НБУВ. Підрахунки свідчать, що для друкування Євангелія без сигнатур 1600 р. було використано папір із філігранями 19 різних сюжетів. Він представлений водяними знаками у такому співвідношенні: Лис у колі з літерами LS (Лауц. № 1857–1860, 1863–1864) – 53 %; Любич у бароковому картуші (Лауц. № 2712) – 13 %; Лис / піворла у бароковому картуші (Лауц. № 1279) – 7 %; Єліта в бароковому картуші (Лауц. № 1545) – 5 %; Вершник у колі (Лауц. № 3495) – 5 %; Три корони у лінійному картуші (Лауц. № 1619) – 4 %; Ястжембец / Тупа підкова в округлому картуші (Лауц. № 2685–2687–2604, 2705) – 2 %; Топор (кілька варіантів) (Лауц. № 1684, 1671, 1676, 1703, 1706) – 2,25 %; Гоздава (кілька варіантів) (Лауц. № 2052, 2142, 2160) – 1,5 %; Герб Бауцена в колі (Лауц. № 1338) – 1,25 %; Башти із півмісяцем без картуша (Лауц. № 728–730) – 1,25 %; Лис у бароковому картуші (Лауц. № 2712) – 1,5 %; Доліва в округлому картуші з літерами IR (Лауц. № 1312) – 1 %; Остоя в картуші під короною (Лауц. № 2534, 2537) – 1 %; Леварт у бароковому картуші (Лауц. № 2248) – 0,75 %; Колоски в

бароковому картуші (Лауц. № 3734) – 0,5 %; Сліповрон у бароковому картуші (Лауц. № 2720, 2732) – 0,5 %; Трикутна фігура в колі з написом «TRISSEL» (Лауц. № 2934) – 0,15 %; Орел в картуші під короною (Лауц. № 218) – 0,15 %; Коло в хвилястому картуші (Лауц. № 1419) – 0,1 %; не встановлено знаків – 0,85 %.

Досвід дослідження водяних знаків стародруків другої половини XVI ст. вказує на те, що філіграні, як правило, не були так широко представлені у стародруках. Можемо припустити, що значний спектр презентації сюжетів філіграней свідчить про складність у придбанні паперу під час друкування Євангелія 1600 р., адже у досить незначний проміжок часу значно зросла потреба у великій кількості паперу, пристосованого для друку книг. Попри те, що випуск паперу нарощувався, очевидно, потреба в ньому перевищувала пропозицію, у тому числі й для книговидавництва. Велика кількість різновидів паперу може свідчити й про значний тираж видання Євангелія 1600 р. без сигнатур.

Перелік філіграней показує, що у складі Євангелія без сигнатур 1600 р. переважає філігрань Лис в округлому картуші з LS, оскільки такий папір складає 54 %, до нього можна додати 1 % паперу з філігранню Лис у бароковому картуші. На усі інші сюжети філіграней припадає менша половина книги. Вироблявся папір з гербом Лис на одній із місцевих папірень Сапіг або Мамоничів [6, с. 114]. Відтак зрозуміло, що видавці розраховували насамперед на використання або ж власного, або ж спеціально виробленого для видання паперу.

Також місцеве походження можна приписати паперу із філігранню Вершник в колі, який, можливо, вироблявся ковенською (каунаською) папірнею, у власності Г. Рейнера [6, с. 139, 72], що складає 5 % від використаного. Краківське походження мають види паперу із філігранями Любич (із Грембениці біля Прондника у власності Луковських гербу Любич [8, с. 280, 275]), Єліта (Вільковіце у власності краківських міщан Вільчковських гербу Єліта [12, с. 10]), Три корони (Жабі Млин в Пронднику Бялому з гербом Краківського капітулу [7, с. 205]), Ястжембец / Тупа підкова в округлому картуші (пов'язується із папірнями під Краковом, у Грембениці [8, с. 275] або Оклесні [7, с. 205], або в Почесній на Варті Ольштинського староства [9, с. 260]), Топор кількох варіантів (підкарківські папірні Тенчинських у Тенчинекута Кшешовіцах [12, с. 19]), Гоздава кількох варіантів (у мастку Бонарів Баліце над Рудавою [6, с. 115–116]), Башти із півмісяцем без картуша (Старчинов під Олькушем [8, с. 279]), Колоски в

бароковому картуші (у Мнішеку з гербом Клоси настоятеля цистеріанського монастиря Станіслава Решки [12, с. 11]), Сліповрон (Млодзейовіце, у власності Млодзейовських гербу Сліповрон [12, с. 18–19]). Не місцеве і не краківське походження, вірогідно, мають такі види паперу, як Герб Будицина в колі (приписується папірні саксонського міста Будицина, або Бауцена [6, с. 104]), Доліва (Три квітки) в округлому картуші, що вироблявся в Мурованій Госліні [8, с. 297] (зараз місто Познанського повіту Великопольського воєводства), Остоя (пов'язується із папірнями Кавечинських в Узді та у Несвіжі [6, с. 76]), Леварт у бароковому картуші (папірні у власності Фірлеїв у Любліні та Коцьку [12, с. 12]). Походження найрідкісніших для видання Євангелія без сигнатур 1600 р. видів паперу, умовно названих Трикутною фігурою в колі та Колом в хвилястому картуші, а також Орел в картуші під короною, залишилось невстановленим.

Відтак ще одне важливе зауваження щодо паперу Євангелія без сигнатур 1600 р. має стосуватися того, що кількісно (за відсотковими показниками) переважає папір місцевого виробництва – вільнюського та каунаського, репрезентативно (за кількістю назв знаків) – краківського. Дослідники вже давно звернули увагу на те, що в останніх роках XVI ст. у Литві відбувається заміна паперу немісцевого, переважно польського виробництва місцевим, що підтверджує й папір цього видання.

Наступним виданням Євангелія в Вільнюсі стало так зване Євангеліє із сигнатурами, датоване тим самим 1600 р., але насправді видане на рубежі другого й третього десятиліть XVII ст. [6, с. 15–16, 157]. Аналіз шести примірників цього видання збірки НБУВ показав, що загалом папір цих примірників подібний між собою, приблизно однаково виглядає в їх складі і співвідношення водяних знаків. Поаркушне дослідження примірників свідчить, що папір представлений таким чином: Літера R у картуші під короною (Лауц. № 3268, 3274, 3275, 3278, 3289, 3282, 3283, 3285) – 72 %; Риба в колі (Лауц. № 4098, 4099) – 10 %; Агнець у лінійному картуші з літерами SK (Лауц. № 580) – 9 %; Бродич без картуша (Лауц. № 1827–1828) – 5 %; Літера W маленька без картуша (Лауц. № 3334) – 1 %; Дві літери S у бароковому картуші під короною – 0,8 %; Орел у картуші під короною – 0,1 %; Чотиридільний герб під єпископською митрою – 0,1 %; пари арк. без філіграней – 1 %; не встановлено знаків за браком аркушів – 1 %.

Як бачимо, на три чверті було використано папір зі знаком у вигляді латинської літери R у лінійному картуші під короною. Походження філіграней цього сюжету дослідниками не встановлено [6, с. 136]. Однак

велика кількість паперу, використана для друкування Євангелія 1600 р. з сигнатурами, примушує припускати, що місце його виробництва було територіально близьким до Вільнюса. Чітко не встановлюється й походження більшості інших перерахованих філіграней – Риба в колі, Агнець у лінійному картуші, Дві літери S у бароковому картуші під короною, Орел у картуші під короною, Чотиридільний герб під єпископською митрою. Попри те, що відомості про місце виготовлення переважної більшості цих видів паперу не фіксується в доступних нам джерелах, безсумнівно, воно не є краківським, більш схоже не місцеве або більш наближене до Вільнюса.

Виключення складають знаки Бродич та літера W маленька без картуша. Папір із філігранню Бродич, виробництво якого встановлюється доволі чітко, зображує герб родини Жуховських Бродич, або потрійний хрест. Водяний знак використовувала папірня у Павільнюсі, що належала Мамоничам, що від Леона Мамонича перейшла до його доньки Барбари, одруженої із Володимиром Жуховським [6, с. 70, 113]. В період володіння папірню Жуховськими місцевий папір маркувався їхнім гербом Бродич. Подібний водяний знак зустрічається на папері 1610–1624 рр. [6, с. 157]. Після смерті чоловіка Барвара Жуховська у 1631 р. продала папірню мачусі Вайнайте-Мамонич-Гедройц та її чоловіку кн. М. Гедройцу [6, с. 70]. Папірня стала використовувати їх герб Гіпоцентавр. Папір, маркований маленькою літерою W, виготовлявся, вірогідно, у Бреслау (Вроцлаві) [6, с. 137].

Відтак для друкування Євангелія з сигнатурами 1600 р. було використано меншу кількість видозмін паперу, що засвідчує певною мірою стабілізацію паперового ринку та наповнення його папером, пристосованим для книговидавничої діяльності. Однак неможливість встановлення походження переважної більшості видів паперу обмежує наші відомості про історію його закупівлі.

На матеріалі шести примірників збірки НБУВ був проаналізований і папір Євангелія 1644 р., виданого у Вільнюсі друкарнею Святодухівського братства. Ми вже наголошували на більших порівняно із трьома попередніми виданнями розмірах Євангелія 1644 р., що могло бути причиною для закупівлі лише певних видів паперу, що задовольняли потребам видання. В його складі було виявлено два види паперу з гербом одного й того ж власника – папір із простим гербом Лис (Лауц. № 2007–2009), що складає 92 % від загальної кількості, а папір із складним бароковим

гербом (Лауц. № 1948) – 8 %. Як бачимо, кількість одного із видів значно переважає інший.

Однорідність паперу, що демонструється виданням Євангелія 1644 р. братської друкарні, можна пояснити кількома чинниками. Одним із них, безперечно, стала певна стабілізація ринку паперу у Литві. Інший чинник – через великий формат видання (більший у порівнянні із трьома попередніми виданнями Євангелія) потреба у використанні паперу більших розмірів, що накладало обмеження на вибір. Відтак було використано папір двох сюжетів із гербом Сапіг Лис. Обидва види паперу великого формату виготовляла папірня Казимира Леона Сапіги в Рожані [11, s. 249; 10, № 2007–2009, s. 262–263; № 1948, s. 255]. Перший із зазначених водяних знаків має вигляд односкладового гербу Сапіг Лис без обрамлення (у вигляді стріли, направленої вгору, із двома поперечинами), із розташованими поряд літерами «PR», що розшифровуються як «Parigus Rosanensis» [6, с. 116] (тобто папір Рожанський).

Другий вид паперу, що складає усього 8 %, має вигляд чотиридільного герба К. Л. Сапіги у бароковому картуші, у наверхі лис, герб по периметру супроводжується літерами KLSMNWXLWLS, що дослідники розшифровують як «K(azimir) L(eon) S(apieha) M(arszaiek) N(advorny) W(ielkiego) X(ikstwa) L(itewskiego) W(olpinski) L(uboczanski) S(tarosta)». Обидва види паперу дослідники атрибуують ружанській папірні (зараз Бреська область Пружанського р-ну Білорусі). Маєток Рожани (Ружани) перейшов до Сапіг 1598 р., і отримав розквіт за часів К. Л. Сапіги. Вважається, що ружанська папірня була започаткована у 1607 р. на річці Ружанці, і діяла майже до середини XVIII ст. [6, с. 76]. Папірню представники родини Сапіг здавали в оренду, і Е. Лауцявичюс вважає, що не отримували від володіння нею прибутку, окрім орендної плати [6, с. 76].

Щодо розміщення обох видів паперу, то другий зі складним гербом трапляється тільки серед паперу 3–9 зошитів (аркуші 1–28 II рах.), тобто на початку основної текстової частини, з якої, як правило, і розпочиналась робота над книгою. Це свідчить, що спочатку було придбано папір із цим видом філіграні, потім його було змінено на перший. Чи зносилися філігрань, чи була потреба в удосконаленні технології виготовлення, про це відомостей не збереглося. Обидва види паперу великих розмірів (розмір книжкового аркуша 380x242 мм, розмір паперового аркуша не менше ніж 380x245 мм), і доволі непоганої якості.

Таким чином, аналіз паперу чотирьох Євангелій попри невідомість або нечітку локалізацію місця виробництва багатьох його видів засвідчує певну стабілізацію ринку паперу у 40-х рр. XVII ст. порівняно із попереднім періодом, а також розширює наші відомості як про місця закупівлі паперу для потреб Вільнюса та надає об'єктивні дані щодо трансформації місцевого паперового ринку впродовж більш ніж 70 років. Аналіз паперових масивів вільнюських видань Євангелій 1575, 1600 та 1644 рр. підтверджує зміну територій придбання паперу, її звуження внаслідок зміщення до Вільнюса або населених пунктів поблизу, що пояснюється поступовим розвитком та нарощуванням обсягів місцевого паперового виробництва Великого князівства Литовського.

Список використаних джерел

1. Бондар Н. П. Видання Івана Федорова та Петра Мстиславця з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, примірниковий опис / Н. П. Бондар. – К., 2012. – 312 с.
2. Бондар Н. П. Водяные знаки изданий Ивана Федорова и Петра Мстиславца как материал историко-книговедческих исследований / Н. П. Бондар // Федоровские чтения 2009. – М. : Наука, 2010. – С. 5–11.
3. Бондар Н. П. Невідомі аркуші віленського друку в складі примірника віленського Євангелія з сигнатурами 1600 р. зі збірки НБУВ / Н. П. Бондар // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2007. Вип. 11. – С. 35–47.
4. Бондар Н. П. Порівняльний аналіз водяних знаків заблудівських, львівських та віленських видань Івана Федорова та Петра Мстиславця / Н. Бондар // Наук. праці Нац. б-ки України імені В. І. Вернадського. – К., 2008. – Вип. 22. – С. 258–280.
5. Дианова Т. В. Филиграния XVII в. по старопечатным книгам Украины и Литвы : Каталог / Гос. ист. музей; сост. Т. В. Дианова. – М., 1993. – 192 с., 1044 ил.
6. Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVII веках / Э. Лауцявичюс. – Вильнюс: Мокслас, 1979. – 188 с.
7. Мякишев В. П. Бумажные секреты Мамоничей / В. Мякишев // Федоровские чтения. 2005. – М. : Наука, 2005. – С. 199–215.
8. Budka W. Antologia prac historyka papiernictwa Włodzimierza Budki. – [Duszniaci – Zdroj], 2009. – 352 s. : il.
9. Dąbrowski J. Rękodzieło papiernicze / J. Dąbrowski, J. Siniarska-Czaplicka. – Warszawa: Wyd. Czasopism i Książek Technicznych Sigma NOT, 1991. – 450 s.
10. Laucevicius E. Popierus Lietuvoje XV–XVIII a.: atlasas = Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVIII в. : атлас / E. Laucevicius. – Vilnius: Mitnis, 1967. – 577 с. : ил.

11. *Laucevicius E. Popierus Lietuvoje XV–XVIII a. = Лауцявичюс Э. Бумага в Литве в XV–XVIII в. / E. Laucevicius. – Vilnius: Mitnis, 1967. – 287 с.*

12. *Siniarska-Czaplicka J. Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej polskiej od początku XV do połowy XVIII wieku / J. Siniarska-Czaplicka. – Wrocław – Warszawa – Kraków, 1969. – 41 s., 228 tabl.*

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014 р.

UDC 002(447.5)''15-16'':003.349:676.067.4

Nataliia Bondar

Comparative Analysis of Vilnius Filigrees as the Source of Paper History in 1575th, 1600th and 1644th Publications of Gospels

The article deals with comparison of watermarks on paper of four Evangelists, edited in Vilnius during the period of 70 years. The comparison is aimed to show the dynamics of paper market transformation, to discover the origin of paper, which was sold in Vilnius, to define quality and quantity characteristics of the paper. The analysis of paper of Vilnius editions of Evangelist 1575, 1600 and 1644 confirms the narrowing of paper purchase territory to Vilnius and its suburbs. That is explained by gradual development and extension of local paper manufacture in Grand Duchy of Lithuania.

Keywords: watermarks, watermark analysis of Cyrillic old-printed editions, the history of manufacture and usage of paper in Grand Duchy of Lithuania.

УДК 002(447.5)''15-16'':003.349:676.067.4

Наталія Бондар

Сравнительный анализ бумаги вильнюсских изданий 1575, 1600 и 1644 гг. как источник из истории бытования бумаги

В публикации осуществлено сравнение водяных знаков бумаги четырех Евангелий, напечатанных в Вильнюсе в течение 70 лет, для выявления на их примере динамики трансформации книжного рынка, установления происхождения продающейся в Вильнюсе бумаги, ее количественных и качественных характеристик. Анализ бумажных массивов вильнюсских изданий Евангелий 1575, 1600 и 1644 гг. подтверждает сужение территорий приобретения бумаги в результате ее перемещения в Вильнюс и его окрестности. Это объясняется поступательным развитием и увеличением объемов местного бумажного производства Великого княжества Литовского.

Ключевые слова: филигранны, водяные знаки, филигранологический анализ кириллических старопечатных изданий, история производства и бытования бумаги в Великом княжестве Литовском.

УДК 027.021(477-25)ІРНБУВ:004.7:003.349:091.14

Тетяна Добрянська,
аспірантка НБУВ

**БАЗА ДАНИХ УКРАЇНСЬКИХ КИРИЛИЧНИХ КОДЕКСІВ XVII ст.
ІНСТИТУТУ РУКОПISУ НБУВ
(СТВОРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ)**

Висвітлено основні проблеми створення та перспективи розвитку електронної бази даних кирилических рукописних кодексів XVII ст. (БД РК XVII ст.) в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ) у системі автоматизації бібліотек ІРБІС-64. БД РК XVII ст., і українських зокрема, має стати складовою частиною майбутньої загальної електронної бази кирилических рукописних кодексів XII–XVII ст. ІР НБУВ.

Ключові слова: інформаційні системи, інформаційні ресурси, бази даних, Інститут рукопису НБУВ, ІРБІС-64, кирилическі рукописні кодекси, кодикологічний опис.

Сучасне науково-інформаційне середовище в якому функціонують наукові бібліотеки докорінно змінилося в світі новітніх технологій. Бібліотеки завжди перебувають у вирі інноваційних процесів, в числі перших розробляють та впроваджують високотехнологічні рішення [29, с. 3], самі формують інформаційне середовище [2, с. 247] і стають виробниками й власних електронних ресурсів. Важливе місце в сучасному суспільстві займають інформаційні ресурси, до яких входять й бази даних різних галузей знань. Активно розвиваються й електронні бібліотеки, які своєю чергою вимагають організації електронної інформації, проведення обліку та технологічного опрацювання документів [1, с. 11]. З процесами інформатизації суспільства бібліотеки та архівні установи все частіше звертаються до нових форм обслуговування користувачів, використовуючи при цьому інноваційні інформаційні технології, які орієнтовані на управління фондами, а також на вдосконалення методів та форм організації інноваційно-бібліотечних ресурсів [3, с. 449].

На передових засадах у напрямі інформаційних технологій працює Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Зокрема, створюються електронні каталоги книжкових фондів [7] та бази даних середньовічних друкованих та рукописних джерел.